

L'ENSENYAMENT DE LA LLENGUA CATALANA A LA
SECUNDÀRIA A LES ILLES BALEARS: QUATRE ILLES,
UN PAÍS... MASSA FRONTERES I MOLTS D'OUS PER
TRENAR, ENCARA!

JOAN GELABERT I MAS

*Departament de Llengua Catalana i Literatura
IES Santa Margalida (Mallorca)*

Resum

La ponència parteix de l'experiència de quatre dècades d'ensenyament de la llengua catalana i la literatura a diferents territoris dels Països Catalans. La realitat legal i l'acceptació social actual del seu ensenyament a les Illes Balears, amb una certa perspectiva històrica, i una inestabilitat fruit de la complexa realitat sociològica del país i l'alternança en el poder polític, n'ocupen la primera part. Posteriorment, l'autor se centra en aquells aspectes, tradicionals o innovadors, que, des de l'aula i el centre, contribueixen a donar valors positius i a eixamplar l'ús de la llengua i la projecten cap a fora, cap a la mateixa societat. I és en aquest sentit que es defensa i es reclama la implicació, encara avui en dia, de l'ensenyant, sobretot de llengua catalana, en aquest procés.

Paraules clau: experiència, realitat, complexa, implicació, ensenyant.

Abstract

This paper is based on the author's four decades of experience teaching Catalan language and literature in different regions of the Catalan-speaking territories. The author first describes the legal reality and current social acceptance of Catalan language teaching within the Balearic Islands, seen from a certain historical perspective, and the instability resulting from the complex social reality of the islands and changes in local political power. He then focuses on those aspects of language teaching, whether traditional or innovative, that can help to ascribe positive values to the language and thus expand its use, projecting it outwards from the classroom and educational institution into the greater society. The author concludes by arguing that it is essential even today that the teacher—especially the teacher of Catalan—should be wholeheartedly engaged in this process.

Keywords: experience, reality, complex, engagement, teacher.

D'ON VENIM I ON SOM

Quan em proposaren una reflexió sobre l'ensenyament de la llengua catalana en el sistema educatiu de les Illes Balears, concretament a la secundària, he de reconèixer que no vaig tenir prou en compte el titular proposat que, suposadament, havia d'orientar aquesta proposta. Això d'«en un hipotètic nou estat», des de la realitat en què ens movem els illencs ara per ara, crec que s'assembla massa a fer una ficció situada en una galàxia molt llunyana. Així que permeteu-me que deixi que els esdeveniments marquin i concretin aquest titular, no sé si gaire optimista vist des del nostre regne enmig del mar. El perquè no és mal d'entendre si ens atenem a les diferents realitats que marquen el dia a dia dels diversos territoris on la llengua catalana viu processos molt desiguals i en el nostre cas, sobretot, perquè ens trobam sotmesos a cicles polítics que marquen dinàmiques socials, culturals i, òbviament, educatives, molt distintes a les del Principat i a cops massa semblants als passos de «la yenka» (a la dreta, a l'esquerra, endavant i endarrere). Per això, i sense defugir el tema proposat, aquestes quatre reflexions em duran a parlar més de la llengua catalana a l'ensenyament que no de l'ensenyament de la llengua.

I és que podem parlar de millorar l'ensenyament del català al llarg de la secundària sense tenir en compte l'especial situació en què es troba aquesta llengua en una societat culturalment i nacionalment tan fràgil com és la societat illenca? Dificilment trobarem unanimitats sobre el paper que ha de tenir la llengua pròpia en un territori que es troba immers en un complex sentit de pertinença a una unitat territorial, emocionalment i/o nacionalment identitària, que aglutini la major part de la població. I és que no cerqueu balears a les illes. Hi ha mallorquins, menorquins, eivissencs i formenterencs (i si, a més, hi afegim els termes *català/espanyol* encara s'embulla més la troca!). «Quatre illes, un país, cap frontera», deia l'eslògan del primer Pacte de Progrés que l'any 1999 intentà marcar la vida política illenca i que no passà d'una legislatura. Com a estratègia publicitària era tot un encert, però les fronteres hi eren i divuit anys després encara hi són. De tot tipus i molt evidents. Pobres de nosaltres si volem anar de Menorca a Formentera amb certa urgència; arribam més aviat (i més barat!) a qualsevol contrada d'Alemanya.

Aquesta desarticulació territorial i nacional, al costat d'uns canvis demogràfics molt accentuats (any 2000: 850.000 habitants - any 2015: poc més d'1.100.000 habitants, segons dades extretes de l'Institut Balear d'Estadística) han ocasionat entre altres coses que la vinculació entre el coneixement i l'ús de la llengua catalana associat al lloc de naixement hagi experimentat unes fluctuacions força importants que els experts en l'anàlisi de la realitat sociolingüística ja han destacat en els darrers treballs publicats sobre la situació de la llengua arreu de tot el territori lingüístic.¹ I si a tot això hi afegim els continuats canvis en la gestió i orientació ideològica de les polítiques educatives, trobarem, segurament, bona part d'aquest desconcert, incertesa i vaivé en què es troba el món de l'ensenyament i en concret l'ensenyament del català a les Illes Balears. Perquè aquest darrer factor, la regressió ideològica que la dreta illenca (el PP) ha experimentat des de la darrera legislatura de Jaume Matas (2003-2007) i posteriorment amb la de José Ramón Bauzá (2011-2015), respecte del paper que la llengua catalana ha de tenir en la societat i en el sistema educatiu de les Balears, ha significat un trencament amb una postura permissiva i fins i tot de millora legal que havia permès avançar, també amb governs de la dreta espanyola, en força aspectes, en l'ús i la valoració de la llengua pròpia.

No seria just, però, si no tingués en compte en aquest punt de partida unes quantes dades que posen un toc d'optimisme en aquest difícil i complex panorama. Més de dues coses s'han fet bé, tot i els entrebancs esmentats (sobretot en els períodes en què la gestió educativa ha estat a mans de governs de progrés o que han necessitat el suport d'altres partits per formar majories), que expliquen el perquè s'ha passat, per exemple, de l'ús del català a la selectivitat en els anys noranta, que era de poc més del 20%, a un 81,1% l'any 2015.² I també

1. *IX Informe sobre la situació de la llengua catalana 2015*. Observatori de la llengua. IEC-Xarxa Cruscat.

2. Tal com assenyalava, com a factor d'esperança, Joan Melià, professor de la UIB, responsable de la política lingüística del primer Pacte de Progrés (1999-2003), sociolingüista i membre del Grup de Recerca Sociolingüística de les Illes Balears i de la Xarxa Cruscat, en una conferència celebrada a Ciutadella de Menorca el 24 de maig de 2013 amb un títol ben explícit: «Ús actual del català a les Balears. Passes de pardal, reculades de cranc».

és cert que, més enllà de la protesta unitària contra les barrabassades de la política educativa del govern Bauzá, vull creure que alguna cosa relativa al paper nuclear que la llengua catalana havia de tenir a la societat, i per tant també a l'ensenyament, uní les més de 100.000 persones que sortiren al carrer dia 29 de setembre de 2013. També és just citar que el primer que s'ha fet en aquest nou període de govern progressista en què ens trobam ha estat acabar definitivament amb el Decret TIL i retornar al català el paper que ha de tenir com a llengua d'ús preferent, i per tant de coneixement obligatori, i no només com a mèrit, a l'Administració pública. Fets positius que marquen un camí incert, no desbrossat del tot i a cops, darrerament, amb moltes bardisses (demogràfiques, legislatives, socials, culturals...) col·locades sistemàticament, que dificulten accions polítiques en positiu de llarga durada.

Per això parlaria (ara que l'ús de les metàfores sembla que interessa també als organismes judicials, cosa que no sé si m'ha d'alegrar pel seu interès pel coneixement de la cultura popular oral o m'ha de preocupar per allò que en puguin interpretar judicialment) del fet que per les nostres contradetes illenques i respecte de l'ensenyament de la llengua catalana, optimismes a banda, encara hi ha molts d'ous per trencar i molta feina a fer per part de tothom: ensenyants, administració, famílies, societat en general... Tot això sabent, com deia, que els consensos majoritaris sobre el paper que ha de tenir el català als centres educatius i a la societat en general no existeixen de manera tan clara com sembla que sí que existeixen al Principat (les opcions polítiques illenques autònomes dels partits espanyols i que podrien governar amb pautes molt més contundents i efectives la política educativa de les Illes Balears no tenen capacitat per establir majories parlamentàries sense altres suports) i, a més, tenint present que en els darrers temps s'hi han introduït factors clarament preocupants (el canvi d'actitud del PP respecte de la llengua, la irrupció de partits com Ciutadans, la consolidació d'algunes associacions que juguen clarament a enterbolir el panorama de la unitat de la llengua, el paper clarament belligerant de determinats mitjans de comunicació...) que poden actuar de contrapesos ben regressius si segons quines opcions polítiques tornen a exercir el poder amb majoria.

EL MARC LEGAL: CURRÍCULUM I SITUACIÓ ACTUAL A PARTIR DEL CAOS DEL TIL (TRACTAMENT INTEGRAT DE LLENGÜES)

El marc legal actual que regula l'ensenyament de la llengua catalana a la secundària obligatòria substitueix el tristament famós Decret TIL 15/2013, de 19 d'abril (BOIB, núm. 53, de 20 d'abril de 2013).

La gran mobilització de setembre de 2013 fou, precisament, combatre l'argúcia legal i populista que l'executiu Bauzá duqué a terme per tal de guanyar-se l'opinió pública i que consistia a llevar presència a la llengua catalana com a llengua d'ús habitual a l'ensenyament, amb l'excusa d'afavorir, en nom de l'equitat i la justícia distributiva entre el català, el castellà i l'anglès, un accés generalitzat i més democràtic a aquesta última llengua a partir de la seva major presència al llarg de l'etapa escolar obligatòria i postobligatòria. Tot això venut no com a factor de millora de coneixement d'altres llengües sinó, barroerament, com a element d'accés a feines bàsiques vinculades al món turístic per part de la jove població illenca. Una anàlisi un poc acurada de les disposicions d'aquell decret ja posava de manifest la improvisació de la mesura, quan remarcava que no hi havia ni els recursos adequats per a la seva aplicació, ni s'ajustava a cap lògica en els terminis posats en un calendari d'aplicació irreal, ni els coneixements exigits per fer la docència en anglès eren els adequats segons paràmetres reconeguts internacionalment en l'ús escolar de llengües estrangeres. És cert, també, que part d'aquesta argumentació, així com la no consulta prèvia a l'autoritat que el mateix Estatut d'autonomia de les Illes Balears reconeix a la UIB en matèria de regulació de l'ensenyament de la llengua catalana, motivà l'anul·lació del decret dia 24 d'octubre de 2014 per part del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears, anul·lació contra la qual va recórrer el govern Bauzá. Tot això duqué al món de la incertesa legal i del dubte bona part de les programacions dels centres escolars al llarg del curs 2014-2015, ja que entre altres coses aquesta suspensió legal suposava retornar als centres la facultat de recuperar els seus projectes lingüístics suspesos pel Decret TIL. I tot això amb un curs començat ja feia dos mesos.

Actualment, l'ensenyament de la llengua catalana a la secundària obligatòria apareix regulat pel Decret 34/2015, de 15 de maig, publi-

cat al BOIB, núm. 73, de 16 de maig de 2015, i en part modificat pel Decret 29/2016, de 20 de maig (BOIB, núm. 64, de 21 de maig de 2016). Aquest decret estableix en el seu preàmbul pel que fa a la llengua catalana:

La Llei 3/1986, de 29 d'abril, de normalització lingüística (BOIB, núm. 15, de 20 de maig) i l'article 7 del Decret 92/1997, de 4 de juliol, que regula l'ús i l'ensenyament de i en llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, en els centres docents no universitaris de les Illes Balears (BOIB, núm. 89, de 17 de juliol), en concordança amb els articles 4 i 35 de la Llei orgànica 1/2007, de 28 de febrer, reconeixen la llengua catalana com a pròpia de les Illes Balears i, com a tal, llengua vehicular en l'àmbit de l'ensenyament i oficial en tots els nivells educatius.

En l'enunciat d'aquest decret, en els diferents articles que fan referència a principis generals, a finalitats o a objectius relacionats amb la llengua hi apareixen frases com aquestes:

Fomentar la consciència de pertànyer a la comunitat de les Illes Balears i contribuir al coneixement i la valoració del patrimoni lingüístic, històric, artístic, cultural i ambiental.

[...]

Comprendre i expressar amb correcció, oralment i per escrit, en llengua catalana i en llengua castellana, textos i missatges complexos, i iniciar-se en el coneixement, la lectura i l'estudi de les seves literatures.

[...]

Conèixer, valorar i respectar els aspectes bàsics de la cultura i la història i el patrimoni artístic i cultural, especialment els corresponents a les Illes Balears, reforçar el sentiment de pertinença a l'àmbit cultural i lingüístic català i entendre la diversitat lingüística i cultural com un dret dels pobles i dels individus.

Però també deixa clar que tal Decret s'articula a partir de la classificació —segons marca la LOE— que té la llengua catalana en el propi marc competencial i de nomenclàtor (el nom, en aquest cas l'adjectiu, sí que fa la cosa) de regulació autonòmica:

Les matèries s'agrupen en tres blocs d'assignatures:

- a) Assignatures troncal.
- b) Assignatures específiques.
- c) Assignatures de lliure configuració autonòmica.

Ja es veu que això de troncal en la seva accepció més contundent segons el DIEC («2 adj. [PE] Que forma el nucli d'una disciplina o d'una especialitat. *Matèries troncal.*»), marca clarament el valor que rep la llengua catalana —part d'allò que la Constitució anomena «las demás lenguas españolas»— en el plantejament general de l'educació secundària obligatòria per part dels legisladors espanyols.

Ara bé, el tema del marc legal, tot i ser definitori de part del problema, no ha estat «el problema» (el que pot passar a partir d'ara ja són figures d'un altre paner), ja que aquest mateix marc i els altres que hi han hagut han permès, fins ara, actuacions complementàries, sempre amb la no-ingerència, complicitat, col·laboració o, fins i tot amb la iniciativa, dels mateixos poders públics, segons el seu color polític i la seva major o menor implicació per fer avançar els usos de la llengua; actuacions que són les que veritablement incideixen en la percepció positiva de l'ensenyament de la llengua catalana dins l'àmbit educatiu i la seva projecció com a eina d'ús normalitzat i associat a factors positius dins i fora dels centres.

Per això en aquesta anàlisi i valoració del que hi ha i del que crec que s'hauria de fer, partint sempre de la meva experiència de docent i no sé si ajustant-me gaire a l'objectiu del simposi, intentaré circumscriure'm a un aspecte bàsic per enfortir l'ensenyament de la llengua catalana a la secundària, a les Illes Balears: la creació d'entorns favorables que creïn nous camins i en multipliquin les possibilitats d'ús, dins i fora de les aules. Tot això sabent, com deia, que d'aquí a dos anys la truita es pot tornar a girar i canviar completament el panorama i l'anàlisi present.

UNA LLENGUA AMB VALORS DINS I FORA DE L'ESCOLA

1. *Els Projectes Lingüístics, les Comissions de Normalització Lingüística i els PALIC (Plans d'Acolliment Lingüístic i Cultural), eines legals per avançar dins dels centres*

Com que cadascun dels territoris de llengua catalana ha seguit una dinàmica diferent a l'hora d'introduir i legislar sobre el paper que ha de tenir el català en el seu sistema escolar, convé fer una referència al camí seguit en el sistema educatiu de les Illes Balears. En el cas illenc, ha estat un procés gradual i amb una legislació progressiva que ha vist com el seu ensenyament passava de ser una opció voluntària al marge del currículum i fora de l'horari, a ser una assignatura avaluable; posteriorment a ser usada com a llengua de l'ensenyament en altres matèries no lingüístiques amb el vistiplau dels pares per, més tard, no necessitar aquesta conformitat i convertir-se obligatòriament en llengua vehicular, amb matisos múltiples. Tampoc no cal oblidar que l'assumpció de les competències educatives a les Illes Balears fou força posterior a Catalunya i al País Valencià. Posteriors decrets i ordres han anat ampliant aquesta presència, per donar cobertura legal a l'ús del català com a llengua de l'ensenyament i estimular-ne l'ús.³

3. El Decret 92/1997, de 4 de juliol, que regulava l'ús i l'ensenyament de i en llengua catalana, va ser el primer cop en què es parlà dels Projectes Lingüístics de Centre per avançar, sobretot, en l'ús de la llengua com a vehicle i marcava quines assignatures s'havien de fer en llengua catalana en cada etapa educativa. Així, en el seu article 18 especificava: «a) En l'educació secundària obligatòria s'impartiran en llengua catalana, pròpia de les illes Balears, l'àrea de ciències socials, geografia i història i l'àrea de ciències de la naturalesa. Aquesta implantació es farà de forma progressiva i d'acord amb l'article 8 d'aquest Decret. b) D'entre les altres àrees, i fins a arribar a la meitat del còmput horari, es concretaran en el Projecte lingüístic, que haurà de ser aprovat per majoria qualificada del consell escolar del centre, quines àrees i a quins grups i nivells s'ensenyaran en llengua catalana».

L'Ordre de 12 de maig de 1998 regulava l'ús de la llengua especificant que si el centre no havia arribat al 50% de les matèries en català, ho havia de fer; si ja hi havia arribat o superat el 50%, no calia fer res, però si volia superar aquest 50%, havia de consultar els pares.

Però calia alguna cosa més si es volia que, més enllà del marc legal, la llengua catalana, una llengua valorada, llavors i encara ara, massa vegades com a subalterna dins la societat illenca fos percebuda positivament dins dels mateixos centres i deixàs de ser vista només com una assignatura més per part dels alumnes i fins i tot, conscientment o no, també per part del mateix professorat no especialment predisposat al seu ús públic i normalitzat. Fou per això que es posaren en marxa els anomenats Projectes Lingüístics de Centre i posteriorment les anomenades Comissions de Normalització Lingüística, per tal d'articular totes aquelles mesures que projectassin valors positius en la percepció de l'ús de la llengua catalana dins del mateix centre i a tots els nivells, alhora que «obligassin»⁴ els ensenyants a usar-la dins i fora de l'aula per reforçar, prestigiar i estimular-ne l'ús.

Posteriorment, a partir del curs 2002-2003 foren els Plans d'Acolliment Lingüístic i Cultural (PALIC) l'instrument legal que s'articulà per donar resposta a la contínua entrada d'alumnes nouvinguts dins del sistema educatiu a tots els nivells de l'educació obligatòria,⁵ a fi de poder millorar i accelerar la seva integració en el sistema escolar illenc, avançar en la normalització de la llengua cata-

---

El Decret 115/2001, de 14 de setembre, el que va fer va ser regular l'accés a la docència amb uns requisits lingüístics previs a la fase d'oposicions, per tal de poder exigir al personal docent l'ús vehicular de la llengua en aquelles matèries que cada centre havia establert que s'havien de fer en llengua catalana.

4. Ho escric expressament entre cometes, ja que no hi ha hagut manera (no sé si dir-ne voluntat o incapacitat!) d'exercir un control sobre l'ús real de la llengua a l'aula, més enllà del compromís i implicació que a cada centre tenien els membres d'aquesta comissió quan topaven (i topen) amb reticències o desídia per part de cert professorat.

5. Segons dades del Ministeri d'Educació, les Illes Balears tenen la taxa d'alumnat estranger, sobre el total de l'alumnat, més alta d'Espanya, només per darrere de la Rioja. El curs 2014-2015, d'un total de 100 alumnes, quasi 14 eren estrangers a les aules de les Illes. La mitjana estatal se situava, en canvi, en el 8,7%. Repassant els *Anuaris de l'educació de les Illes Balears* hom pot constatar com es passà dels 1.450 alumnes estrangers matriculats als centres educatius a tots els nivells (infantil, primària i secundària) als 28.568 nouvinguts del curs 2008-2009, que marquen el punt més alt del percentatge de població escolaritzada. I si bé és cert que a partir del curs 2010-2011 els percentatges han anat baixant, aquests dos darrers cursos l'alumnat de procedència estrangera ha tornat repuntar un altre cop.

lana i que aquesta nova població escolar no actuàs de fre a la dinàmica seguida fins aleshores.

També en algun centre s'han creat, amb el vistiplau de la comunitat educativa i de la inspecció, aules d'integració, si s'han adonat que amb el PALIC no n'hi havia prou per assegurar una integració lingüística que permetés als nouvinguts seguir amb normalitat el curs escolar.

Aquestes eines legals han permès que sigui en el món educatiu on s'han donat els canvis més importants i més efectius pel que fa a la valoració i ús efectiu de la llengua. El valor de les actituds positives que han fet de la llengua catalana una eina d'ús habitual, més enllà de la matèria i del professorat de català, ha permès donar a l'ensenyament públic, en general i amb totes les excepcions que es vulguin, una certa normalitat d'ús que no sempre troba correspondència fora de les aules. El món educatiu illenc ha estat i és en aquest sentit un espai capdavanter en la normalització de la llengua a la nostra societat.

2. Accions complementàries dels docents per projectar la presència i l'ús més enllà de les aules, més enllà del currículum oficial. Elements de dinamització

Si bé la connotació que té actualment l'ús de la llengua catalana dins i fora de les aules a la societat illenca no és el tema d'aquesta ponència, se suposa que l'objectiu del seu ensenyament és contribuir a fer-ne possible el coneixement i, per tant, l'ús normal i normalitzat al centre i a fora, al carrer, al treball, a l'oci, a l'empresa... al país sencer. Però, per fer-ho possible, cal, també des de l'escola, donar força i recursos per poder superar aquells entrebancs mentals i reals amb què ens enfrontam diàriament. I per això, perquè ens trobam com ens trobam i perquè el camí és ple d'obstacles, cal anar més enllà del que marquen els currículums oficials i els marcs legals, vestint de moltes maneres una normativa que no ho pot abastar tot, ni pot passar per sobre de la realitat política en què ens movem.

Així que en aquesta part de la meva ponència ja és hora de deixar de banda el to legal de la normativa i el que permet per, a partir de l'aula i sortint-ne fora, donar cos i vida a la llengua.

En un context de normalitat per a la llengua pròpia d'un territori, parlar de millorar-ne els ensenyaments segurament ens faria centrar més, lògicament, en aspectes com la metodologia, el treball de la diversitat, la multiculturalitat (en aquests moments, cap territori de la nostra àrea lingüística s'escapa d'aquesta situació que cal treballar amb seny i sense perdre de vista una premissa bàsica, com és que la llengua de trobada d'aquesta diversitat ha de ser la catalana), el treball en equip, les ràtios desitjables, tècniques per millorar i despertar l'interès per l'escriptura, per la lectura, l'accés de les tecnologies a l'aula... Aquest camí, sigui quina sigui la situació en què es mou l'ensenyant, sempre s'ha de tenir ben present, ja que una pedagogia posada al dia i de reflexió continuada per a qualsevol docent, al marge de la seva matèria educativa, segueix essent bàsica per millorar la pràctica dins i fora de l'aula. Però les meves reflexions se centraran més en aspectes globalitzadors i creadors d'entorns favorables a l'ús de la llengua, sempre partint de l'aula, del centre, tal com recull una frase de la presentació d'aquest III Simposi: «Considerem que la llengua i la literatura catalanes són, també, un afer d'estat: la seva presència ha de ser més rellevant i activa, no únicament en els currículums educatius i en la formació d'adolescents i joves, sinó també en el conjunt de l'educació, la cultura i la societat catalanes». En aquest sentit, però, deixaré de banda, conscientment, accions que en un moment determinat es dugueren a terme amb la complicitat o amb la iniciativa dels equips que gestionaven la política educativa i lingüística de les Illes Balears (algunes d'elles encara subsisteixen de forma precària i sense suport institucional) i que crec que suposaren una dinamització efectiva de la llengua catalana i creadora d'espais d'ús entre la població escolar de secundària de les Illes Balears.⁶ La meua reflexió se centrarà en el paper que l'ensenyant pot tenir en tot aquest procés d'eixamplament d'horitzons per a la llengua.

Han estat gairebé quaranta anys de docència, deu dels quals al Principat —des de Sant Roc (Badalona) a Bellvitge (l'Hospitalet); des de Ciutat Badia (abans de la seva conversió en municipi) al barri de la

6. Joan GELABERT (2003). «La creació d'espais d'ús per a la llengua entre els joves», *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 17, p. 211-224.

Sagrera (Barcelona)— i uns altres trenta a Mallorca, la majoria en un centre de la capital i la darrera dècada en un institut de la Part Forana de l'illa. Centres ben diferents, territoris distints, amb legislacions i dinàmiques força desiguals, però amb una mateixa necessitat. No n'hi havia prou amb el corpus legal per garantir que la llengua catalana tingués la presència, dins del mateix centre i a fora, que hauria de tenir com a llengua pròpia del territori. Calia treballar-s'ho de moltes maneres. Donar-li vida fins a fer-la sentir com a pròpia i necessària a uns alumnes sotmesos a moltíssims flaixos laminadors d'aquest ús normalitzat.

No som cap expert o teòric de la pedagogia, ni puc anar gaire més enllà de la meua experiència personal (viscuda, això sí, de manera apassionada!) al llarg de quatre dècades, però sempre he cregut en una premissa associada a la feina del docent que és allò que m'ha dut a acceptar aquesta ponència. Dins i fora de les aules, la llengua i el seu ensenyament —i més en el nostre cas— han d'anar vinculats a aspectes positius, a crear xarxa de complicitats. I tot això passa, encara ara, per una implicació directa, voluntària (la mobilització continuada a tots els nivells i també al món educatiu segueix essent la nostra autopista «de peatge» si ens en volem sortir), dinamitzadora, del professorat, de la comunitat docent. I quan dic del professorat no em referesc, només, al professorat que ensenya la matèria de llengua catalana i literatura; però sí que especialment m'adreça a ells quan expòs aquestes quatre reflexions sobre una feina carregada, encara ara, d'aspectes que van més enllà del treball mecànic d'aula i d'una mentalitat restrictiva per a un docent compromès i que no es conforma a seguir una programació massa encarcarada i limitada per un currículum oficial.

No hi ha una sola estratègia, ni receptes màgiques. Només feina i compromís. O compromís i feina, que l'ordre no importa. Crec en la gota d'oli que s'escampa a poc a poc però de manera constant i que ho arriba a amaran tot. Per això, aquest escrit es proposa de reivindicar algunes d'aquelles activitats i actuacions desenvolupades al llarg d'aquests gairebé quaranta anys de docència dins dels centres de secundària, absolutament voluntàries, i que crec que han ajudat a consolidar el coneixement adquirit a l'aula, han creat complicitats, han despertat l'interès per la llengua (i pel país), i n'han estimulat l'ús.

Amb tota la modèstia del món, i sense descobrir res de nou, crec que aquestes activitats, on la presència i pràctica de la llengua oral i escrita és el seu motor, segueixen tenint una enorme potencialitat. I surten de l'aula o del centre. I arriben molt més enllà, en positiu. I totes elles es poden alimentar i renovar (i ho haurien de fer!) amb les noves tecnologies.

A algú li pot semblar que parlar de segons quines d'aquestes eines didàctiques és d'una obvietat gratuïta, que el seu ús està generalitzat, que això ja es fa i que calen nous instruments i estratègies. I segurament és així, en part, i també que d'altres més experts i preparats en parlaran. Jo, vist en passat, puc parlar del que modestament he intentat fer, o he vist fer, i del que crec que ha funcionat al llarg de la meua vida de docent, que no s'hauria de deixar de banda i que suposa una manera d'actuar força més enllà del perfil de l'ensenyant lluny de la mentalitat funcional. I sense ser exhaustiu, ni aprofundir-hi gaire, enumerar en quatre mots aquestes gotes que eixamplen els usos de la llengua. Són sempre elements de dinamització que s'han de valorar de manera global, que, en la mesura que sigui possible, no han de quedar reduïts a la feina d'un sol professor o del departament de llengua catalana i literatura i, per tant, convé que siguin assumits pel centre com a eines pedagògiques complementàries que contribueixin a vestir la llengua de possibilitats d'ús. Ni estan citats per ordre d'importància, ni són, en absolut, una llista tancada. Fins i tot, cadascuna d'elles conté possibilitats, que aquí no apareixen citades, segurament més operatives i engrescadores, i que sempre dependran de la capacitat i voluntat de l'ensenyant per entendre el seu paper de dinamitzador en un entorn que demana, a més de compromís, implicació.

- a. El teatre
- b. La música
- c. La imatge
- d. La ràdio
- e. La revista escolar
- f. Escriptors al centre
- g. El país a l'escola
- h. Els intercanvis escolars

- i. Les parelles lingüístiques
- j. Les noves tecnologies
- k. Els certàmens literaris
- l. Els passeigs literaris
- m. I moltes més

a. El teatre. La força del teatre. Som molts els docents que, sense tenir una gran formació d'entrada (la formació l'hem haguda d'aprendre a base de voluntat i voluntarisme fent cursos pel nostre compte), hem fet ús d'una eina pedagògica, el teatre, d'una força inqüestionable pel que representa d'autoafirmació per als adolescents, de millora de la confiança en l'ús oral de la llengua, de projecció positiva cap a l'exterior també, sobretot cap a les famílies. Sense anar més lluny, a Ciutat Badia, fa gairebé quaranta anys i en un context de total immersió en un món castellanoparlant, el teatre dit i representat en català em va permetre fer conèixer Miquel Martí i Pol a alumnes i a famílies absolutament orgulloses de veure els seus fills sobre un escenari recitant en la llengua de la terra d'acollida uns poemes la força dels quals, dramatitzats, musicats i representats, els apropava a una realitat lingüística aleshores encara força llunyana. I és que la capacitat que té l'art dramàtic d'integrar en un grup, d'assumir responsabilitats en una feina col·lectiva que necessita de la col·laboració de tots, ha estat, en tots els altres llocs on he exercit la docència, una eina eficaç com n'hi ha poques. Integrar nous nens en els muntatges (el teatre usat com a activitat per treballar i millorar l'oralitat) ha estat posar oli en un llum en la seva seguretat com a nous catalanoparlants, i alhora una porta oberta de bat a bat per fer arribar, a través dels fills, la nova llengua a les famílies. Cal reivindicar i no deixar perdre aquesta eina pedagògica, ja que, ben usada i amb intel·ligència, dona una dimensió especial a la llengua que transcendeix de molt l'espai restringit de l'alumne, de l'aula i del centre. En el cas del currículum actual a les Illes Balears, la pèrdua d'hores d'allò que s'anomenaven tallers (dues hores setmanals) dificulta enormement seguir amb una activitat com aquesta que era clau per treballar aspectes que anaven molt més enllà de les quatre parets de l'aula.

La possibilitat, a més, de poder representar aquestes obres més enllà de l'espai del centre o de la localitat és un altre factor que explica

la força del teatre com a experiència. Incentivar les mostres escolars, els intercanvis teatrals, és reforçar encara més aquesta activitat i tot el que comporta d'altaveu per a la presència de la llengua catalana.

b. La música. La suggestió de la música, l'eixamplament d'horitzons. No cal que insisteixi gaire en el que representa la música per als adolescents. Però també cal tenir ben present l'univers mediàtic amb què la música els arriba. I la música feta i expressada en català en aquest univers té uns canals de difusió i una presència ambiental, encara ara, ben minsos, sobretot més enllà del Principat. Són moltes les oportunitats i ocasions en què la música cantada en llengua catalana pot aparèixer dins l'aula. Tant a les classes de llengua com quan es parla de literatura. Només cal estar una mica al dia en el tema musical i no defugir cap gènere d'entrada. Des dels noms consagrats de sempre, fins a les darreres tendències musicals. Afortunadament ni la qualitat, ni la quantitat, ja no són un problema. El problema és conèixer-los tu i fer-los conèixer a ells una realitat que no sempre sura al seu davant.

Intentar que descobreixin, en el cas de la nostra realitat illenca, cantants i grups que canten en català més enllà dels quatre grans noms que per una raó o altra els hagin pogut arribar, no és una cosa gratuïta. Desgraciadament, l'allau de música que els arriba es mou a través de plataformes audiovisuals gens o poc receptives a la música en llengua catalana. I funciona. Una vegada han sentit i conegut aquesta actualitat musical i els canals per accedir-hi, que en siguin usuaris i consumidors habituals ja és molt més fàcil.

No cal oblidar tampoc que dins del centre, i d'això també en parlarem més endavant, s'organitzen moltes activitats que acaben amb algun obsequi o premi per als guanyadors o participants. Si entre aquests premis hi ha música en català, tot això ho reforça encara més. Tot ajuda a omplir la cistella.

Una altra possibilitat assajada amb alumnes ha estat, per exemple, transformar una lectura en banda sonora. Això ha estat factible quan algun alumne amb coneixements musicals i entusiasta de les eines tecnològiques que permeten fer música a partir de programes d'ordinador ho ha volgut fer. Això sí, la feina havia d'anar acompanyada de la

justificació escrita del perquè i com de la composició: instruments elegits, melodia, to... Després, a més d'escoltar la composició a classe, ho havia d'explicar als altres companys. Oralitat, escriptura, creació artística, autoafirmació, complicitat.

Relacionat amb això també és important aconseguir fer venir al centre alguns dels intèrprets que en aquell moment es mouen en el panorama musical. Per pròpia experiència, aquest és un reclam magnífic per dimensionar el triangle: jove-música-llengua.

c. La imatge. La imatge que tot ho abasta. En aquests moments la major part dels centres de secundària disposen, en força ocasions dins de la mateixa aula de referència, de pantalles, pissarres digitals, ordinadors personals, que permeten veure i treballar la imatge. A més del visionat de pel·lícules relacionades amb el temari, sobretot pel que fa a la part d'adaptacions d'obres literàries de referència, o d'imatges que ajudin a consolidar alguns dels temes del currículum no estrictament literari, cal aprofitar l'enorme potencialitat de la imatge. Qui més qui manco dels nostres alumnes disposa d'una eina poderosíssima capaç de transformar en una seqüència cinematogràfica qualsevol idea. El mòbil és, vulguem o no, part imprescindible del seu dia a dia. Així que feines com traslladar una història escrita (també la poden escriure ells!) a unes imatges fetes amb un mòbil o una càmera i visionar-les a classe no cal dir que és una pràctica absolutament engrescadora i que, ben usada, connecta positivament noves tecnologies amb llengua, tant en els seus aspectes orals com en l'escriptura (escriure el guió, l'escaleta de gravació...). Si el centre disposa d'algun laboratori audiovisual (avui en dia aquesta possibilitat existeix i a costos força assequibles) per treballar aspectes de la gravació i muntatge un poc més complexos, encara millor.

d. La ràdio. La paraula, treballada. Deia abans que ja són molts els centres que disposen de tecnologia que els permet tenir una petita ràdio escolar que pot donar un joc considerable als diferents aspectes formals de la llengua escrita i oral, i servir per treballar força aspectes de les diferents tipologies textuals. Saber què s'ha de dir i com s'ha de dir per tal que el missatge sigui entenedor, correcte, suggeridor i ade-

quat al context en què es produeix. La potència del mitjà permet, també, vestir-lo amb moltes altres coses, música, actualitat, debats... Tot això fa de tornaveu immillorable a la presència de la llengua i, ben aprofitat, es pot estendre a tots els cursos de la secundària, tant a l'etapa obligatòria com al batxillerat. Hi ha moltes experiències ressenyades i publicades que es poden consultar i que poden orientar la seva posada en funcionament.

e. La revista escolar. L'escriptura en tota la seva extensió. Poca cosa hi ha a dir sobre les revistes escolars i la seva efectivitat pedagògica en molts de sentits i vinculats a tots i cadascun dels aspectes que es treballen dins d'un centre. A més de ser un autèntic testimoni del dia a dia de la comunitat escolar, és un espai on l'alumnat participant hi aboca el millor. Ja no cal que la matèria treballada sigui estrictament lingüística (però en el moment que l'escriptura en sigui l'eina bàsica de la seva construcció, ja és un factor que s'ha de tenir molt en compte), però sí que és important que la revista arribi a totes les llars familiars i que els pares i mares hi vegin els seus fills i el que hi diuen. Només cal intentar que sigui vista com a eina col·lectiva, que hi participin tots d'una manera o altra. No és difícil que tothom treballi dins de la classe aspectes relacionats amb elements curriculars vinculats amb la llengua escrita i que algun d'aquests texts aparegui a la revista.

f. Escriptors al centre. Escriptors de carn i os. Vet aquí una altra oportunitat d'or que cal aprofitar. D'una manera o altra és important que cada nivell, cada curs, faci alguna lectura que permeti que el seu autor o autora pugui venir al centre a parlar amb l'alumnat. Afortunadament, igual que amb la música, les possibilitats hi són i només cal planificar un poc aquestes lectures per fer-ho possible. Veure el personatge, autor de l'obra que acaben de llegir; parlar de la seva feina, de la idea que va originar la novel·la, o l'obra de teatre, o el poemari, responen les preguntes de l'alumnat, redimensiona el fet de la lectura i acostava l'alumne al fet cultural propi de manera directa.

Altres experiències amb autors, en aquest cas amb alumnat de batxillerat, han passat per fer trimestralment un dinar al mateix centre, amb menjar elaborat o dut pels mateixos alumnes i convidar a dinar

un autor per tal de comentar la seva obra. Una experiència enriquidora que es pot veure reforçada amb la dramatització d'algun fragment, amb la recitació d'algun poema amb acompanyament musical, etc.

g. El país a l'escola. Del petit país, al país sencer. En un entorn com el nostre, una illa, amb unes dimensions que permeten una planificació global i més enllà de la matèria de llengua catalana i literatura, hi ha una experiència que és fàcilment traslladable a entorns territorials semblants: comarcals, paisatgístics, etc. El que cal és planificar a nivell de centre, de manera pluridisciplinària, unes sortides anuals que afectin tots els nivells i que els permetin conèixer, al llarg de la seva etapa obligatòria, bona part d'un territori des de vessants diversos: llengua, geografia, història, economia, art, literatura, matemàtica, música, activitats esportives, coneixement d'institucions pròpies... Conèixer per valorar, conèixer per apreciar, conèixer per estimar. Potser ens sorprendríem molt si gratàssim una mica en el coneixement del territori que tenen els nostres alumnes. Amb totes les excepcions que vulguem, no està gens generalitzada la seva mobilitat territorial i, per tant, el coneixement que tenen d'un entorn que teòricament haurien de tenir molt present. Alumnat adolescent de la capital mallorquina que a penes s'havia mogut més enllà de la ciutat (i per segons quins llocs, encara), no era precisament una minoria. Alumnat adolescent de la Part Forana que de la capital en sabia dues o tres coses, igualment. I d'illa a illa, no en parlem. El seu coneixement reforça una identitat territorial en tots els sentits: paisatgísticament, territorialment, culturalment. I no cal dir què pot significar això per a entorns on la presència de la llengua catalana és força precària, conèixer espais de normalitat lingüística gairebé absoluta.

I si aquesta proposta pedagògica es fa del més proper al més llunyà, és lògic demanar iniciatives i donar possibilitats al coneixement del país sencer. Fa anys, massa ja, que es va deixar perdre una eina de participació (sé que hi havia un fort component de mecenatge particular al darrere que ho possibilitava) que per a tota una generació d'alumnes de secundària illencs va significar una entrada més que simbòlica al concepte de país global, la campanya «El país a l'escola». Aquesta iniciativa sorgida de l'Acció Escolar del Congrés de Cultura

Catalana (i avui reduïda a la Catalunya estricta) va permetre que fossin centenars, milers, els alumnes de secundària de les Balears (algun cop es va fer a la inversa) que poguessin visitar les terres del Principat i compartir llengua, cultura, història, tradicions, vivencialment, lúdicament. Arbitrar formes i recursos legals que fomentassin i permetessin aquestes eixides i intercanvis globals seria una manera immillorable de fer entrar el país sencer a l'escola.

h. Els intercanvis escolars. Les emocions compartides. Vet aquí una activitat que té un rendiment considerable que va molt més enllà de l'aula i del centre. I com altres activitats aquí citades no es redueix a l'àmbit de la matèria lingüística, encara que en sigui un factor bàsic i l'element nuclear de l'intercanvi. L'objectiu torna a ser de centre i els destinataris, els alumnes d'un determinat nivell. El cas que citaré (una possibilitat entre moltes altres treballades al llarg dels anys als centres on he estat) es refereix a un intercanvi, també consolidat, i que posarem en funcionament en el darrer centre on he treballat, l'IES Santa Margalida, a Mallorca. Un centre de la Part Forana, però situat a la zona costanera de la Badia d'Alcúdia, amb un percentatge considerable d'alumnat catalanoparlant de la mateixa localitat, d'altres de nouvinguts de procedència ben diversa i un tercer bloc d'alumnat que viu a la zona litoral, fills de gent relacionada amb el sector serveis del món del turisme i de majoria castellanoparlant. L'intercanvi es fa amb alumnat d'un centre de la Catalunya Nord on es fa ensenyament en català, el col·legi Pompeu Fabra d'El Soler, a prop de Perpinyà. La programació de l'intercanvi implica que, quan els nostres alumnes fan segon d'ESO, fan d'acollidors familiars, al llarg d'una setmana, d'un alumne rossellonès. L'objectiu, que passa per la implicació de les famílies, és que el curs vinent, en fer tercer d'ESO, són els nostres alumnes els acollits a les llars rosselloneses, a les famílies de les seves parelles d'intercanvi. La llengua de relació és la catalana. Sempre. Es dona el cas (una mica cercat, val a dir-ho) que en moltes d'aquestes parelles d'intercanvi són els alumnes els únics que tenen la capacitat de comunicar-se... en català. I és que entre ells és l'única llengua compartida (els nostres no saben francès i ells no saben castellà) i les famílies, no sempre coneixedores de la llengua catalana (ni aquí, ni al Rosselló), fan esforços per usar-la.

Puc assegurar que aquests intercanvis generen entre els adolescents tot un munt de complicitats en un moment de les seves vides on els elements emocionals suren pertot arreu. Relacionar aquestes experiències positives amb el fet que la llengua que ho ha possibilitat és la llengua catalana és un element que s'ha de tenir molt en compte per generar actituds lingüístiques favorables d'ells i de les seves famílies.

No cal dir que les possibilitats de moure intercanvis d'aquesta mena són immenses. Els esforços esmerçats en aquestes experiències tenen una compensació a curt i a llarg termini i donen valors i consoliden coses que van més enllà de la llengua. El coneixement del país, per exemple.

i. Les parelles lingüístiques. Donar visibilitat i presència real i efectiva a la llengua com a eina d'integració. No cal apellar a les actituds lingüístiques per saber que, desgraciadament, la renúncia a l'ús de la llengua catalana per adreçar-se a un nouvingut, a un desconegut, és allò que marca, majoritàriament i espontàniament, les regles del joc. Només en casos de clara consciència lingüística, no precisament dominants en aquesta etapa de l'adolescència, la llengua catalana passa a ser la llengua d'intercanvi espontani. Per això és tan important que des del centre s'organitzi aquesta activitat destinada, precisament, a afavorir que el nouvingut s'integri ràpidament a la vida del centre alhora que vegi en l'aprenentatge de la llengua catalana l'eina normal de la seva integració social.

La voluntarietat per part dels alumnes catalanoparlants que s'impliquen en aquest tutoratge lingüístic reforça de manera clara la seva consciència lingüística i millora la percepció de l'ús de la llengua pròpia com a llengua de relació dins i fora de l'aula per part de la resta d'alumnes i alhora actua de catalitzador d'altres voluntats i consciències lingüístiques esmorteïdes que ni s'havien plantejat d'usar-la.

j. Les noves tecnologies. Llengua i futur tecnològic. Un binomi absolutament cabdal si es volen generar camins de futur per a la llengua en un món que cada cop gira més a l'entorn de la tecnologia. I reptes tots, ja que la velocitat amb què es generen aquests nous reptes tecnològics passa per no deixar de banda, per no arraconar, la presència de la

llengua catalana a tots els nivells. Fer conèixer a l'alumnat la seva presència en el programari als aparells més usuals d'ús individual (mòbils, tauletes, ordinadors...) i animar-los al seu ús, així com els enllaços on la presència de la llengua sigui el vehicle que doni respostes a la seva recerca d'informació (cercadors, correctors, diccionaris, pàgines web...) és una manera d'assegurar que el català en sigui l'accés. Tot això passa per un reciclatge continuat per part del professorat, també i especialment, en aquest camp. Conèixer els recursos acadèmics i lúdics de la xarxa on la llengua catalana n'és la llengua d'ús i fer-los conèixer és imprescindible en una professió cada cop més dependent de la tecnologia.

k. Els certàmens literaris. L'estímul de la creativitat escrita. De la lectura a l'escriptura. De l'escriptura a la lectura. Vet aquí un binomi que l'escola no pot deixar de banda i s'hi ha d'implicar a fons. I tots els docents sabem que a l'etapa de l'adolescència tant l'una com l'altra es veuen reduïdes dràsticament. Per això és tan important «vestir literàriament» el centre escolar, donar-li una dimensió global i implicar-hi activament tot el departament, tot el centre. Una bona dinamització de la biblioteca escolar amb una proposta d'engrescament a la lectura més enllà de les aules hi ajuda molt. També els anomenats certàmens literaris. I si aquests certàmens tenen el plus de veure publicats els treballs guanyadors, encara més. Donem prestigi i valor a tot allò que sigui el treball de creació literària. Si bé és cert que gairebé tots els centres tenen el seu Sant Jordi literari, cal anar més enllà i dimensionar el caràcter i la importància de la lectura i l'escriptura creativa de manera que passi a implicar tota la comunitat educativa.

l. Els passeigs literaris. Camins de literatura. Una altra activitat que té un rendiment excel·lent en el sentit que es deia de vestir àmbits i augmentar les possibilitats d'ús de la llengua i que funciona, sobretot, a l'etapa del batxillerat quan l'alumnat ja disposa d'un cert bagatge cultural i d'una edat que li permet assaborir molt més el plaer de relacionar literatura i paisatge. Ja sigui un passeig amb un autor de referència com a eix de l'itinerari, ja sigui un passeig per una ciutat o territori amb uns racons cadascun d'ells amb una història literària relacionada amb un autor, amb una obra, amb una anècdota. L'experi-

ència emocional de trepitjar espais sabent que allà esdevingué tal fet vinculat al coneixement literari i que això ha passat al bagatge personal perquè un dia es va fer un passeig relacionat amb el centre on un havia estudiat, és donar valor a la llengua, a la literatura, a la cultura, al país. No cal dir que en aquests moments, més enllà dels dossiers, treballs i propostes que cadascú pugui fer, hi ha publicades moltíssimes coses que es poden tenir en compte per treballar aquests itineraris literaris. Si un vol anar més lluny (encara que els destinataris ja no siguin estrictament alumnes de secundària obligatòria o de batxillerat), cal tenir molt en compte les aportacions fetes per Llorenç Soldevila amb una proposta d'itineraris que tenen present el país «sencer».

m. I moltes més. D'experiències educatives enriquidores i eixampladores d'espais per a la llengua n'hi ha moltes, moltíssimes (que d'això és del que he intentat parlar i posar en valor en aquestes línies) i l'important és fer-les conèixer i crear complicitats per tal que els ensenyants en vegin la utilitat i s'engresquin a posar-les en funcionament —aquestes o unes altres— alhora que no deixin de banda una formació continuada en una professió que evoluciona al mateix temps que ho fa la societat. Ara més que mai, necessitam ensenyants implicats. I crec que allò que deman als i dels ensenyants de llengua catalana i literatura illencs no deu ser gaire diferent d'allò que caldria, també, per als docents dels altres territoris. Amb una pràctica docent (i sobretot en el nostre cas) vinculada només a la transmissió de coneixements i circumscrita a les quatre parets de l'aula, no en tenim prou. Cal molt de camí per recórrer i molta implicació, també del professorat, si es vol que hi hagi futur per a la llengua catalana. Aquí i allà.

3. EL TREBALL DE LES ACTITUDS I EL TRENCAMENT DE MOLTS D'OUS, ENCARA!

Deia abans que, encara que la connotació que tenen avui l'ensenyament i l'ús de la llengua catalana, i no solament a les Illes Balears, no sigui l'objectiu d'aquest simposi i de la ponència, sí que n'és l'efecte de bona part de la seva situació ambiental. I segueix essent bàsic i

imprescindible treballar, també des de l'escola, per canviar aquestes dinàmiques, hi hagi o no suport de les polítiques educatives que en aquell moment duguin la gestió de l'educació. També des l'ensenyament de la llengua catalana i més enllà de l'ensenyament de la llengua catalana.

No sé si és molt encertat i operatiu en un simposi com aquest, que no sé si es vol tècnic i amb dades i estadístiques, posar-se a parlar de crear complicitats, de dimensionar usos, de donar valors positius a l'ús de la llengua, des d'una professió amb una diversitat humana —i per tant, també, amb interessos diferents— equiparable a qualsevol altra professió. Però ja he dit que la meua manera d'entendre la docència em feia creure (dic *feia* des de la meua estrenada situació d'exdocent, però que encara compartesc, tot i no viure-ho des de dins) en valors afegits que havia de posar en joc, més enllà de currículums oficials, de normatives i d'horaris de funcionari. I això no s'ha de confondre ni amb sacralitzacions, ni amb messianismes. És només des de la profunda convicció en el paper de l'ensenyament, en general, i en la concreció d'un ensenyant d'una matèria que es diu llengua catalana i literatura (i les seves circumstàncies), que faig aquestes afirmacions. Ni és adoctrinament, ni són paraules definitives. La necessitat objectiva que encara ara hi ha de superar molts de paranys en el camí de la normalització de la llengua, dins i fora de l'escola, ha de passar per un compromís i una implicació coherents i volguts. També dins i fora dels centres escolars. Vist el panorama polític en què es mouen les Illes Balears (i, per extensió, tots els Països Catalans) i l'evolució i els grans reptes amb què s'enfronta i s'enfrontarà la nostra societat, caldrà trencar molts d'ous, encara!